

Składki na ubezpieczenie zdrowotne rolnika, domownika oraz pomocnika rolnika

Dorota Faryn, Honorata Ziemińska

Abstrakt

W artykule scharakteryzowano rys historyczny i różnice w wymiarze składki na ubezpieczenie zdrowotne (UZ) w zależności od rodzaju prowadzonej działalności rolniczej oraz podmiotu ubezpieczenia, które Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS, Kasa) pobiera od płatników i przekazuje do Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ). Zasady dotyczące wysokości składki zdrowotnej za rolników, domowników oraz pomocników zawarte są w Ustawie z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych¹. Szczegółowy tryb ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników i ich domowników oraz sposobu ustalania zmian mających wpływ na ich wymiar określa natomiast Rozporządzenie rady ministrów z 21 grudnia 2017 r. w sprawie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników, ich domowników oraz osób pobierających emeryturę lub rentę rolniczą². Przedstawiono również opracowania własne obrazujące produkt finalny modelu naliczania składek za każdego ubezpieczonego. Ponadto w artykule poruszono problematykę równości społecznej i sytuacji finansowej polskich rolników w kontekście ewentualnych propozycji zmian w ponoszonych opłatach na świadczenia opieki zdrowotnej przez środowisko rolnicze.

Niniejsze opracowanie nie uwzględnia podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu świadczeniobiorców i członków ich rodzin.

Słowa kluczowe: KRUS, NFZ, płatnik, składka zdrowotna, ubezpieczenie zdrowotne.

-
1. Ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Dz. U. 2025 poz. 1461.
 2. Rozporządzenie rady ministrów z 21 grudnia 2017 r. w sprawie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników, ich domowników oraz osób pobierających emeryturę lub rentę rolniczą, Dz. U. 2017 poz. 2483.

Dorota Faryn, główny specjalista, Biuro Ubezpieczeń, Centrala, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego; **Honorata Ziemińska**, główny specjalista, Biuro Ubezpieczeń, Centrala, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Warszawie.

Wstęp

Zgodnie z przepisami art. 66 ust. 1 pkt 1b) i 1ba) oraz pkt 34 Ustawy z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych obowiązkiem ubezpieczenia zdrowotnego podlegają podmioty takie jak:

- rolnicy i ich domownicy, którzy spełniają warunki do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników oraz którzy nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy;
- pomocnicy rolnika.

Ponadto rolnicy i domownicy podlegający ubezpieczeniu mają obowiązek zgłosić do ubezpieczenia zdrowotnego swoich członków rodziny. Możliwości zgłoszenia członków swojej rodziny nie posiadają pomocnicy rolnika.

Według stanu na wrzesień 2025 roku piony ubezpieczeń jednostek organizacyjnych KRUS obsługują w zakresie ubezpieczenia zdrowotnego 941 667 osób ubezpieczonych oraz ponad 400 000 członków ich rodzin, którzy zostali zgłoszeni przez rolników i domowników do tego ubezpieczenia.

Zauważyć należy, że zarówno rodzaj podmiotu ubezpieczenia zdrowotnego, jak i charakter prowadzonej działalności rolniczej oraz areał gruntów rolnych mają wpływ na wymiar składki zdrowotnej. W świetle art. 80 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych składka zdrowotna w gospodarstwach rolnych wynosi bowiem 1 zł za każdy pełny hektar przeliczeniowy użytków rolnych, a w działach specjalnych produkcji rolnej składka ta wynosi 9% od zadeklarowanej podstawy wymiaru składki, jednak w kwocie nie niższej niż kwota odpowiadająca wysokości minimalnego wynagrodzenia. Podstawą wymiaru składki za domownika rolnika w działach specjalnych produkcji rolnej oraz za pomocnika rolnika jest natomiast kwota stanowiąca 33,4% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

Kolejnym zagadnieniem przedstawionym w opracowaniu jest kwestia płatnika składek na ubezpieczenie zdrowotne. Zgodnie z obowiązującymi zasadami płatnikiem jest:

- KRUS, działający jako Skarb Państwa – w przypadku gospodarstw rolnych o powierzchni nieprzekraczającej 6 hektarów przeliczeniowych użytków rolnych;
- rolnik – jeśli gospodarstwo ma powierzchnię od 6 hektarów przeliczeniowych lub gdy prowadzone są działy specjalne produkcji rolnej.

Rys historyczny ewaluacji wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne

Powszechne ubezpieczenie zdrowotne zostało w Polsce wyodrębnione jako samodzielny system z dniem 1 stycznia 1999 roku na podstawie Ustawy z 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym. Przepisy te obowiązywały do 31 marca 2003 roku. Ustawodawca wprowadzając to ubezpieczenie, miał na celu m.in. nieobciążanie osób ubezpieczonych dodatkową składką, która była finansowana z zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych. Od 1 stycznia 1999 roku wymiar składki został ustalony na poziomie 7,5% podstawy wymiaru, a następnie od 2001 roku nastąpił jego wzrost o 0,25%, czyli do 7,75%.

W przypadku natomiast grup zawodowych niepłacących podatku (tu: rolników prowadzących działalność rolniczą w gospodarstwach rolnych) składka finansowana była ze środków budżetu państwa. Wysokość składki za rolnika była równa kwocie odpowiadającej cenie połowy kwintala żyta z każdego 1 hektara przeliczeniowego użytków rolnych. Podstawą wymiaru składki za rolnika niepodlegającego ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz za domownika była kwota odpowiadająca wysokości zasiłku stałego z pomocy społecznej.

Wyjątek w tym zakresie stanowili rolnicy prowadzący działy specjalne produkcji rolnej, które podlegały opodatkowaniu podatkiem dochodowym. Rolnicy ci indywidualnie opłacali składkę od kwoty zadeklarowanego dochodu. Składki zdrowotne przekazywane były przez KRUS do Kas Chorych w formie zaliczki pobranej z budżetu państwa.

Poniższa tabela prezentuje zmiany wymiaru składki na ubezpieczenie zdrowotne przez rolników prowadzących działy specjalne produkcji rolnej. Podstawę wymiaru od 1 stycznia 1999 roku stanowiła kwota zadeklarowanego przez rolnika dochodu z działu specjalnego produkcji rolnej. Następnie, od 2004 roku, wprowadzono zmiany polegające na określeniu minimalnego wymiaru składki. I tak w okresie od 1 maja 2004 roku do 31 grudnia 2007 roku stanowiło to kwotę świadczenia pielęgnacyjnego, a od 1 stycznia 2008 roku rolnik opłacał składki na ubezpieczenie zdrowotne od deklarowanej podstawy wymiaru składki, odpowiadającej dochodowi ustalonomu dla opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, w kwocie nie niższej jednak niż kwota odpowiadająca wysokości minimalnego wynagrodzenia

Tabela 1. Wymiar składki na ubezpieczenie zdrowotne z działów specjalnych produkcji rolnej

Okres	Wysokość składki
Od 1.01.1999	7,5% podstawy wymiaru
Od 1.01.2001	7,75% podstawy wymiaru
Od 1.01.2003	8% podstawy wymiaru
Od 1.01.2004	8,25% podstawy wymiaru
Od 1.01.2005	8,5% podstawy wymiaru
Od 1.01.2006	8,75% podstawy wymiaru
Od 1.01.2007 do dziś	9% podstawy wymiaru

Źródło: Opracowanie własne.

W 2003 roku nastąpiły zmiany w sektorze zdrowia i powstał Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), który przejął zadania opieki zdrowotnej z Kas Chorych. Została wprowadzona nowa ustawa z 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia, która obowiązywała od 1 kwietnia 2003 roku do 30 września 2004 roku. Powstał obowiązek opłacania składki zdrowotnej od pierwszego dnia miesiąca, w którym złożono zgłoszenie, składka była miesięczna i niepodzielna. Podstawa wymiaru składki wynosiła wówczas 8%, a sposób jej liczenia i poboru nie uległ zmianie.

Wyjątek od tej zasady dotyczył sytuacji, gdy rolnik lub domownik – już po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej – podjął dodatkową aktywność zawodową w innym państwie członkowskim. W takich przypadkach, zgodnie z unijną zasadą stosowania jednego ustawodawstwa, składkę miesięczną dzielono proporcjonalnie, wyliczając jej wysokość w zależności od liczby dni podlegania ubezpieczeniu zdrowotnemu w danym miesiącu.

Nadmienić tu należałoby, że od 1 maja 2004 roku, kiedy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, kwestie związane z obowiązkiem ubezpieczeniowym dla pracowników migrujących regulowało w tamtym czasie Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie oraz Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 w sprawie wykonania przepisów tego pierwszego rozporządzenia. Z uwagi, iż w każdym państwie członkowskim istnieją inne systemy zabezpieczenia społecznego, powyższe rozporządzenia miały za zadanie koordynację tych systemów dla osób pracujących na terenie dwóch lub więcej państw członkowskich, poprzez wskazanie właściwego państwa, którego ustawodawstwo będzie miało zastosowanie

jako właściwe w przypadku danej osoby, ponieważ każda osoba wykonująca pracę na terenie dwóch lub więcej państw, może podlegać ustawodawstwu z zakresu zabezpieczenia społecznego, tylko jednego z tych państw.

Obecnie przepisy rozporządzeń 1408/71 oraz 574/72 zostały zastąpione innymi, tj. Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z 29 kwietnia 2004 roku w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego oraz Rozporządzeniem 987/2009 z 16 września 2009 roku dotyczącym wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004. Wymienione rozporządzenia weszły w życie 1 maja 2010 roku, nie wprowadzając jednak istotnych zmian w zakresie podstawowych zasad koordynacji.

Wracając jednak na grunt prawa polskiego z zakresu ubezpieczenia zdrowotnego: po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 7 stycznia 2004 roku skrócono okres obowiązywania ustawy z 23 stycznia 2002 roku i zastąpiono ją nową — ustawą z 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Obowiązuje ona od 1 października 2004 roku. Nadal instytucją powołaną do realizacji zadań systemu zdrowia pozostał Narodowy Fundusz Zdrowia. Zmieniono podstawę wymiaru składki zdrowotnej za rolników niepodlegających z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników oraz za domowników. Nową podstawą stała się kwota świadczenia pielęgnacyjnego. Od kwietnia 2012 roku zróżnicowano opłacanie składki za rolników w gospodarstwach rolnych – od tego momentu rolnicy prowadzący działalność rolniczą na gruntach od 6 ha przeliczeniowych opłacają indywidualnie składki za osoby podlegające ubezpieczeniu (1 zł za 1 ha przeliczeniowy). Zmieniono ponadto podstawę wymiaru składki za domownika – obecnie stanowi ona kwotę 33,4% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

Ustalanie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne i terminy ich opłacania

Składka na ubezpieczenie zdrowotne co do zasady jest miesięczna i niepodzielna. W przypadku ubezpieczonych rolników i domowników oraz pomocników rolnika składka na ubezpieczenie zdrowotne naliczana będzie do końca danego miesiąca, w którym ustały okoliczności uzasadniające podleganie ubezpieczeniu zdrowotnemu, np. podjęcie zatrudnienia, zawarcie umowy o pomocy przy zbiorach. Wyjątek od tej zasady stanowi sytuacja, w której rolnik lub domownik podejmuje aktywność zawodową w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru

Gospodarczego, w Szwajcarii, w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej lub w państwie objętym umową dwustronną. W takim przypadku składkę zdrowotną dzieli się proporcjonalnie do liczby dni podlegania ubezpieczeniu. Istotne jest to, że w przypadku współwłaścicieli, dzierżawców czy członków wspólnoty gruntowej, którzy nie mają wyodrębnionej własnej części obszaru, składka zdrowotna będzie naliczona w takiej samej wysokości za każdego ubezpieczeniowego w ramach całości gospodarstwa.

Podział składki proporcjonalnie, tj. po 50 %, następuje w przypadku ubezpieczonych małżonków prowadzących działalność rolniczą na wspólny rachunek w działach specjalnych produkcji rolnej. Jeśli natomiast każdy z małżonków prowadzi odrębny dział specjalny produkcji rolnej, zgłoszony jako 100 % udział w Urzędzie Skarbowym i sam się rozlicza z podatku dochodowego, to składka zdrowotna naliczana jest odrębnie na każdego z małżonków. Oznacza to, że każde z nich ma obowiązek zapłacić składkę w wysokości 9% kwoty przewidywanego dochodu potwierdzonego w decyzji naczelnika urzędu skarbowego wydanej na podstawie deklaracji o rodzajach i rozmiarach zamierzonej produkcji w roku podatkowym, jednak w kwocie nie mniejszej niż kwota odpowiadająca wysokości minimalnego wynagrodzenia

Obecnie wymiar składek na ubezpieczenie zdrowotne dla poszczególnych grup ubezpieczeniowych prezentuje się następująco:

1) za rolnika:

- prowadzącego gospodarstwo rolne o powierzchni 6 lub więcej ha przeliczeniowych składka wynosi 1 zł miesięcznie od każdego pełnego hektara przeliczeniowego – opłacana jest indywidualnie przez rolnika;
- prowadzącego działalność rolniczą na gruntach rolnych poniżej 6 ha przeliczeniowych – składka finansowana jest przez budżet państwa;
- prowadzącego dział specjalny produkcji rolnej lub jednocześnie dział specjalny produkcji rolnej i działalność rolniczą na gruntach – podstawą wymiaru składki jest kwota dochodu z działu specjalnego ustalona dla celów podatku dochodowego, nie niższa niż obowiązująca w danym roku kwota minimalnego wynagrodzenia; składka opłacana jest indywidualnie przez rolnika.

Tabela 2. Wysokość minimalnej składki na ubezpieczenie zdrowotne z działów specjalnych produkcji rolnej w latach 2019–2026

Okres	% podstawy składki kwotowej	Podstawa składki minimalnej (zł)	Wysokość składki minimalnej (zł)
Od 01.01.2019	9,00	2 250	203,00
Od 01.01.2020	9,00	2 600	234,00

Składki na ubezpieczenie zdrowotne rolnika, domownika oraz pomocnika rolnika

Okres	% podstawy składki kwotowej	Podstawa składki minimalnej (zł)	Wysokość składki minimalnej (zł)
Od 01.01.2021	9,00	2 800	252,00
Od 01.01.2022	9,00	3 010	271,00
Od 01.01.2023	9,00	3 490	314,00
Od 01.07.2023	9,00	3 600	324,00
Od 01.01.2024	9,00	4 242	382,00
Od 01.07.2024	9,00	4 300	387,00
Od 01.01.2025	9,00	4 666	420,00
Od 01.01.2026	9,00	4 806	433,00

Źródło: Opracowanie własne.

- 2) za domowników składka opłacana jest w zależności od zakresu prowadzonej przez rolnika działalności rolniczej:
 - w gospodarstwach rolnych o powierzchni 6 lub więcej ha przeliczeniowych – składka wynosi 1 zł miesięcznie od każdego pełnego hektara przeliczeniowego, opłacana jest indywidualnie przez rolnika;
 - w gospodarstwach rolnych o powierzchni poniżej 6 ha przeliczeniowych – składka finansowana jest przez budżet państwa;
 - w przypadku prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej łącznie z gospodarstwem rolnym o powierzchni użytków rolnych 6 i więcej ha przeliczeniowych – rolnik opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne domownika od użytków rolnych, tj. 1 zł za 1 ha przeliczeniowy;
 - w przypadku prowadzenia samoistnych działów specjalnych – rolnik opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne domownika w wysokości 9% podstawy wymiaru, który stanowi kwota 33,4% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku;
 - w przypadku prowadzenia działów specjalnych łącznie z gospodarstwem rolnym o powierzchni użytków rolnych poniżej 6 ha przeliczeniowych – składka na ubezpieczenie zdrowotne domownika finansowana jest z budżetu państwa.
- 3) za pomocników rolnika wymiar składki wynosi 9% podstawy wymiaru, który stanowi kwota 33,4% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, włącznie z wypłatami z zysku.

Tabela 3. Wysokość składki za pomocnika rolnika w latach 2018–2025

Okres	Miesięcznie (zł)
2018 Czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień październik, listopad, grudzień	142,00
2019 Styczeń, luty, marzec	142,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	152,00
2020 Styczeń, luty, marzec	152,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	161,00
2021 Styczeń, luty, marzec	161,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	170,00
2022 Styczeń, luty, marzec	170,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	187,00
2023 Styczeń, luty, marzec	187,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	209,00
2024 Styczeń, luty, marzec	209,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	234,00
2025 Styczeń, luty, marzec	234,00
Kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień	257,00

Źródło: Opracowanie własne.

Wyliczenie wymiaru składki opłacanej przez rolnika, zwłaszcza w przypadku ich zmiany, może wydawać się nieco skomplikowane, dlatego też sposób i tryb ich ustalania przedstawiono na poniższych przykładach:

Przykład 1

Zwiększenie wymiaru składki z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego

Rolnik ma naliczoną składkę miesięczną w kwocie 10 zł (1 zł x 1 ha przeliczeniowy x 10 ha przeliczeniowych). Opłacił ją kwartalnie w wysokości 30 zł, w terminie płatności – 31 stycznia 2025 roku. W dniu 4 lutego 2025 roku poinformował KRUS, że areał jego gospodarstwa uległ zwiększeniu o 3 ha przeliczeniowe od 5 grudnia 2024 roku

(zgłoszenie zmiany nastąpiło po ustawowym terminie 14 dni). W tym przypadku nastąpiło zwiększenie wymiaru składki o 3 zł. Zatem nowa wysokość składki – 13 zł miesięcznie – obowiązuje od 1 stycznia 2025 roku, czyli od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym wprowadzono zmianę. Wobec tego opłacenie różnicy w składce wraz z odsetkami następuje w terminie płatności następującym po dniu zgłoszenia tych zmian do KRUS, czyli 30 kwietnia 2025 roku.

Przykład 2

Zmiany wymiaru składki z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego i rozpoczęcia prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej

Rolnik podlega ubezpieczeniu i opłaca składki na ubezpieczenie zdrowotne z hektara (24 zł kwartalnie). W dniu 5 lutego 2024 roku rozpoczyna dodatkowo działalność w zakresie prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej. O tym fakcie informuje KRUS 1 maja 2025 roku, przedkładając oświadczenie o kwocie przewidywanego dochodu wraz z decyzją naczelnika urzędu skarbowego. Kwota dochodu jest wyższa niż kwota minimalnego wynagrodzenia.

W tym przypadku – z uwagi na fakt, że działalność rolnicza prowadzona jest jednocześnie na gruntach rolnych i działach specjalnych – składka na ubezpieczenie zdrowotne będzie pobierana wyłącznie z działów specjalnych, począwszy od dnia zgłoszenia tych działów do KRUS, czyli od 1 maja 2025 roku. Termin płatności tej składki przypada do 15 czerwca 2025 roku.

Przykład 3

Wymiar składki w przypadku prowadzenia działów specjalnych produkcji rolnej

Rolnik od kilku lat podlega ubezpieczeniu zdrowotnemu z tytułu działalności rolniczej prowadzonej w działach specjalnych produkcji rolnej i ma obowiązek do 31 stycznia każdego roku składać do KRUS oświadczenie o rodzaju, rozmiarze i kwocie przewidywanego dochodu z prowadzonych działów specjalnych na podstawie deklaracji o zamierzonej produkcji w roku podatkowym. Jednakże nie złożył w terminie takiego oświadczenia ani decyzji naczelnika urzędu skarbowego. Zatem jego składka począwszy od 1 stycznia 2025 roku została ustalona od obowiązującej w grudniu minionego roku podstawy wymiaru składek.

Składki na ubezpieczenie zdrowotne rolnika, domownika oraz pomocnika rolnika

W dniu 28 lutego 2025 roku rolnik złożył w KRUS oświadczenie o przewidywanym dochodzie i na tej podstawie została wyliczona wysokość składki za luty. Natomiast 10 marca 2025 roku została przedłożona decyzja naczelnika urzędu skarbowego, w której wskazano, iż kwota przewidywanego dochodu podana w oświadczeniu jest niższa od kwoty dochodu ustalonego w decyzji. W takim przypadku dokonuje się korekty składki:

- od stycznia 2025 roku podstawą wyliczenia składki jest dochód podany w oświadczeniu rolnika,
- od 1 kwietnia 2025 roku podstawą wyliczenia składki jest dochód podany w decyzji naczelnika urzędu skarbowego.

W związku z nieterminowym złożeniem oświadczenia powstała niedopłata, która powinna zostać opłacona wraz z należnymi odsetkami w terminie płatności po dniu złożenia oświadczenia, tj. 15 marca 2025 roku.

Tabela 4. Wymiar składek w IV kwartale 2025 roku

Za rolnika prowadzącego działalność na gruntach rolnych	1 zł za 1 ha przeliczeniowy	Płatna kwartalnie (do 6 ha przeliczeniowych z budżetu państwa)	Wymiar składki w zależności od powierzchni gruntów, np. 7 ha przeliczeniowych = 7 zł
Za rolnika prowadzącego dział specjalny produkcji rolnej (również gdy jednocześnie prowadzi działalność na gruntach rolnych)	9% podstawy dochodu, a jeśli jest mniejszy, to 9% od kwoty minimalnego wynagrodzenia 4 666 zł	Płatna miesięcznie przez rolnika	Minimalny wymiar składki 420 zł
Za domownika rolnika w gospodarstwach rolnych	1 zł za 1 ha przeliczeniowy	Płatna kwartalnie (z budżetu państwa, gdy nie przekracza 6 ha przeliczeniowych)	Wymiar składki w zależności od powierzchni gruntów, np. 7 ha przeliczeniowych = 7 zł
Za domownika rolnika w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych	1 zł za 1 ha przeliczeniowy	Płatna kwartalnie (z budżetu państwa, gdy nie przekracza 6 ha przeliczeniowych)	Wymiar składki w zależności od powierzchni gruntów, np. 7 ha przeliczeniowych = 7 zł
Za domownika rolnika w działach specjalnych oraz za pomocnika rolnika	9% podstawy wymiaru, który stanowi 33,4% przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w IV kw. roku poprzedniego	Płatna miesięcznie przez rolnika	Wymiar składki – 257 zł

Źródło: Opracowanie własne.

Składki na ubezpieczenie zdrowotne rolnika, domownika oraz pomocnika rolnika

Rolnik jest obowiązany – bez uprzedniego wezwania – do opłacenia składek za wszystkie osoby ubezpieczone w terminie:

- do ostatniego dnia pierwszego miesiąca kwartału, tj.: 31 stycznia, 30 kwietnia, 31 lipca, 31 października – w przypadku rolników prowadzących działalność rolniczą w gospodarstwach o powierzchni od 6 ha przeliczeniowych użytków rolnych, w tym również za domowników;
- do 15 dnia następnego miesiąca – w przypadku rolników prowadzących działalność rolniczą w działach specjalnych produkcji rolnej oraz za pomocników rolnika.

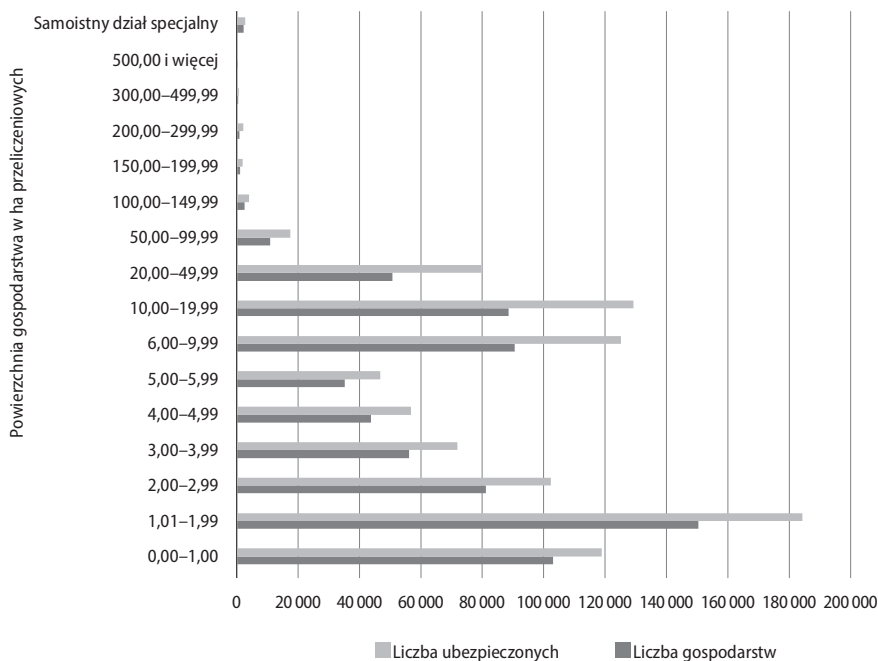
Wpłata składek następuje na konto bankowe w każdym Oddziale Regionalnym KRUS. Obecnie jest 16 kont bankowych przeznaczonych wyłącznie do realizacji zadań z ubezpieczenia zdrowotnego.

Tabela 5. Liczba osób podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu wg struktury gospodarstw rolnych (stan na wrzesień 2025 roku)

Powierzchnia gospodarstwa (ha przeliczeniowe)	Liczba gospodarstw		Liczba ubezpieczonych	
	Ogółem	w tym dział specjalny produkcji rolnej	Ogółem	w tym dział specjalny produkcji rolnej
0,00 – 1,00	102 844	1 522	118 687	2 268
1,01 – 1,99	150 179	1 125	184 105	1 867
2,00 – 2,99	81 008	693	102 117	1 202
3,00 – 3,99	55 993	442	71 691	827
4,00 – 4,99	43 564	351	56 591	626
5,00 – 5,99	35 068	289	46 618	553
Razem do 5,99	468 656	4 422	579 809	7 343
6,00 – 9,99	90 326	712	125 010	1 233
10,00 – 19,99	88 409	727	129 103	1 320
20,00 – 49,99	50 593	529	79 581	982
50,00 – 99,99	10 680	146	17 264	271
100,00 – 149,99	2 365	49	3 831	79
150,00 – 199,99	954	18	1 790	24
200,00 – 299,99	698	22	2 011	34
300,00 – 499,99	284	6	528	9
500,00 i więcej	84	3	146	5
samoistny dział specjalny	2 068	2 068	2 594	2 594
Razem	715 117	8 702	941 667	13 894

Źródło: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Wykres 1. Liczba osób podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu według powierzchni gospodarstw rolnych (stan na wrzesień 2025)

Źródło: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

Podsumowanie

Jak wynika z powyższej analizy, składki dla osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników są bardzo zróżnicowane. Kształtują się od 1 zł za hektar przeliczeniowy w przypadku prowadzenia działalności rolniczej na gruntach od 6 ha przeliczeniowych (6 ha przeliczeniowych = 6 zł składki) do 420 zł lub więcej – w przypadku rolników prowadzących działy specjalne produkcji rolnej. Czego nie da się ukryć, zdecydowana większość osób podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu w KRUS jest zwolniona z samodzielnego opłacania składek na ubezpieczenie zdrowotne. Osoby prowadzące działalność rolniczą na gruntach do 6 ha przeliczeniowych, za których składka jest dotowana z budżetu państwa, stanowią ponad 60% wszystkich osób ubezpieczonych. Rolnicy opłacający składki indywidualnie, tj. w gospodarstwach od 6 ha przeliczeniowych, w dużej części opłacają składki w symbolicznej wręcz wysokości, mając na uwadze strukturę gospodarstw rolnych (tabela 5). Z danych zebranych

w tej tabeli wynika, że kwota składki do 20 zł przypada do opłacenia kolejnej grupie 26% wszystkich osób ubezpieczonych. Tylko grupa rolników prowadzących działy specjalne produkcji rolnej, z minimalną składką 420 zł, jest najbardziej zbliżona do wysokości minimalnego wynagrodzenia. Nieco niższy wymiar składki (257 zł) przypada do opłacenia za pomocnika rolnika i domownika z działu specjalnego produkcji rolnej.

Zbieg tytułów do objęcia ubezpieczenia zdrowotnego i obowiązek opłacania składek

Kolejną kwestią, na którą należy zwrócić szczególną uwagę, jest zbieg tytułów do ubezpieczenia zdrowotnego. Zgodnie z art. 82 ustawy składka na ubezpieczenie zdrowotne opłacana jest z każdego z tych tytułów. W tym miejscu należy wyjaśnić, że tytułem do objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym za pośrednictwem KRUS jest tytuł: rolnika, domownika czy pomocnika rolnika. Dlatego też rolnik prowadzący jednocześnie działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym i dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą płaci wyłącznie składkę zdrowotną z gruntów lub działów specjalnych jako rolnik. Ta sama zasada dotyczy także domownika.

Przepisy te regulują ponadto kolejność opłacania składek w obrębie jednego tytułu, a także z więcej niż jednego tytułu. Jednym z przykładów opisanych powyżej sytuacji jest zawieszenie opłacania składki finansowanej z budżetu państwa (tzw. składki dotowanej). Ma to miejsce wówczas, gdy rolnik posiada drugi tytuł do objęcia go obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym, np. z tytułu wykonywania aktywności zawodowej na podstawie umowy zlecenia, od której odprowadzana jest składka zdrowotna. Informację o tym fakcie powinien zgłosić do KRUS w terminie 14 dni. Zgodnie z przepisem art. 82 ust. 6 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych składka finansowana z budżetu państwa za pośrednictwem KRUS nie będzie opłacana, gdyż rolnik posiada inny tytuł do opłacania składki. W celu ułatwienia weryfikacji tych danych informacje o rodzaju i tytule ubezpieczenia przekazywane są według ustalonego kodu NFZ.

Składki na ubezpieczenie zdrowotne rolnika, domownika oraz pomocnika rolnika

Tabela 6. Tytuł ubezpieczenia i płatnik składek

Kod NFZ w KRUS	Znaczenie
9024 ubezpieczenie indywidualne, płatnikiem jest osoba fizyczna	Na wniosek indywidualnie (WI)
	Na wniosek kwotowo (WK)
	Rolnik poniżej 1 ha przeliczeniowego z działem specjalnym (RSNI)
	Rolnik powyżej 1 ha przeliczeniowego z działem specjalnym (RSWI)
	Rolnik posiadający grunty: 6 ha przeliczeniowych i powyżej 6 ha przeliczeniowych (RPW6)
	Domownik rolnika posiadającego grunty: 6 ha przeliczeniowych i powyżej 6 ha przeliczeniowych (DPW6)
	Rolnik posiadający grunty: 6 ha przeliczeniowych i powyżej 6 ha przeliczeniowych oraz dział specjalny (RSW6)
	Domownik rolnika posiadającego grunty: 6 ha przeliczeniowych i powyżej 6 ha przeliczeniowych oraz dział specjalny (DSW6)
	Rolnik posiadający grunty poniżej 6 ha przeliczeniowych z działem specjalnym (RSN6)
	Rolnik posiadający dział specjalny (RS)
9010 ubezpieczenie dotowane, płatnikiem jest KRUS	Domownik rolnika posiadającego dział specjalny (DS)
	Rolnicy posiadający grunty poniżej 1 ha przeliczeniowego (RPNI)
	Domownik rolnika posiadającego grunty poniżej 1 ha przeliczeniowego (DPNI)
	Rolnik posiadający grunty powyżej 1 ha przeliczeniowego (RPWI)
	Domownik rolnika posiadającego grunty powyżej 1 ha przeliczeniowego (DPWI)
	Rolnicy posiadający grunty poniżej 6 ha przeliczeniowych (RPN6)
	Domownik rolnika posiadającego grunty poniżej 6 ha przeliczeniowych (DPN6)
9025	Domownik rolnika posiadającego grunty poniżej 6 ha przeliczeniowych oraz dział specjalny (DSN6)
	Ubezpieczenie z tytułu świadczeń długoterminowych (emerytury, renty).
90251	Emeryt
90252	Rencista
9027	Ubezpieczenie osoby ubiegającej się o emeryturę/rentę
9041	Ubezpieczenie zdrowotne pomocnika rolnika

Źródło: Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Portal dla pracowników (P4E), Podręcznik użytkownika CMAD-N, wydanie z 8.04.2025 r.

Zgodnie z art. 87 ust. 9a ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych Centrala Narodowego Funduszu Zdrowia przekazuje

do KRUS – za pośrednictwem interfejsu wymiany danych CMAD-N (Centralnego Modułu Agregacji Danych) – informacje o osobach, które w tym samym czasie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego zarówno w systemie powszechnym, jak i w ubezpieczeniu społecznym rolników.

Informacja o podwójnym ubezpieczeniu zdrowotnym w KRUS i w ZUS jest weryfikowana przez pion ubezpieczeń w jednostkach organizacyjnych KRUS, gdyż ma ona istotny wpływ na rozliczenie składek zdrowotnych, zwłaszcza tych refundowanych z budżetu państwa.

Rozliczenia z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne realizowane przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

Kasa, w ramach zadania zleconego, pobiera składki na ubezpieczenie zdrowotne od płatników i innych osób zobowiązanych do ich opłacania. Wpływy ze składek oraz przypisy ich wymiaru księguje się na kontach rozliczeniowych w zależności od rodzaju prowadzonej działalności rolniczej. Wyodrębnia się następujące rodzaje kont analitycznych, które w systemie teleinformatycznym nSIU, przeznaczonym dla ubezpieczenia zdrowotnego, są oznaczone symbolem:

- 1 0 0 – dla składek dotowanych (gospodarstwa, które nie przekraczają 6 ha przeliczeniowych),
- 2 0 0 – dla działów specjalnych,
- 3 0 0 – dla gospodarstw rolnych (gospodarstwa od 6 ha przeliczeniowych),
- 4 0 0 – dla pomocnika rolnika.

Do każdego rodzaju konta przypisany jest płatnik i ubezpieczony (rolnik, domownik oraz pomocnik rolnika, a także członek rodziny). Ubezpieczonemu nadawany jest unikalny numer osoby w zakresie ubezpieczenia (UNO), który ułatwia wykonywanie prawidłowego księgowania operacji na koncie zgodnie z wykazem RS_19 obowiązującym w KRUS, np.:

- symbol 1 – przypis składek (strona Wn),
- symbol 2 – przypis odsetek za zwłokę (strona Wn),
- symbol 3 – wpłata (strona Ma),
- symbol 9 – wpłata realizująca układ ratalny (strona Ma),
- symbol 16 – wpłata z egzekucji (strona Ma).

Księgowanie obrotów na indywidualnych kontach płatników odbywa się w każdym miesiącu kalendarzowym na podstawie polecenia księgowania, zbiorówki lub dowodu wpłaty, zgodnie z postanowieniami zawartymi w instrukcji techniczno-biurowej w zakresie wykonywania zadań dotyczących podlegania ubezpieczeniu społecznemu

rolników i ubezpieczeniu zdrowotnemu oraz rozliczeń składek na te ubezpieczenia. Na koniec miesiąca pion ubezpieczeń w danej jednostce organizacyjnej KRUS dokonuje uzgodnień wszystkich sald i obrotów na kontach ubezpieczonych (kontach analitycznych) z pionem finansowo-księgowym, który prowadzi ogólne konta ubezpieczenia zdrowotnego, zgodnie z zakładowym planem kont (konta syntetyczne). Po uzgodnieniu prawidłowych sald i obrotów na kontach rozrachunkowych z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne pion finansowo-księgowy jednostek organizacyjnych KRUS przekazuje sprawozdanie finansowe do Głównego Księgowego KRUS.

Zgromadzone środki finansowe na koncie głównym (syntetycznym) KRUS przekazuje do Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia dwutorowo:

- do 15 dnia każdego miesiąca kwotę 155 167 tys. zł (w formie tzw. ryczałtu),
- w ciągu 5 dni roboczych od dnia wpływu składek wraz z odsetkami.

Ponieważ obsługa ubezpieczenia zdrowotnego jest dla KRUS zadaniem zleconym, ustawodawca – w art. 88 ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – określił wysokość kosztów poboru składek. Kasa pobiera je w wysokości 0,20% tej części składek przekazanych do NFZ, które zostały zaewidencjonowane i przypisane do konkretnego ubezpieczonego.

Liczba osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym, obsługiwanych obecnie przez pion ubezpieczeń, wynosi ponad 1 300 000 osób (w tym ok. 400 000 członków rodzin).

Środki finansowe na opłacenie składek na ubezpieczenie zdrowotne w formie ryczałtu do NFZ wraz z refundacją kosztów obsługi ubezpieczonych – jako zadania zleconego dla KRUS – pochodzą z budżetu państwa. Są one ujęte w planie finansowym Funduszu Emerytalno-Rentowego (FER)³. Na 2024 rok w części 72 – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego przewidziano 1 771 165 tys. zł dotacji celowej na pokrycie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników, co stanowi 7,3% ogólnej dotacji do Funduszu Emerytalno-Rentowego.

Wizja zmian w opłatach na świadczenia opieki zdrowotnej ponoszonych przez środowisko rolnicze

Aktualnie stawki na ubezpieczenie zdrowotne rolników ich domowników i pomocników, zdaniem resortu zdrowia, nie odpowiadają rzeczywistej sytuacji finansowej gospodarstw rolnych. W nowej propozycji zakłada się likwidację składki zdrowotnej opłacanej za pośrednictwem KRUS. Zastąpić miałby ją podatek zdrowotny, którego

3. Fundusz Emerytalno-Rentowy (FER) – państwowy fundusz celowy nieposiadający osobowości prawnej.

wysokość byłaby proporcjonalna do dochodów uzyskiwanych przez rolników. W praktyce oznaczałoby to, że rolnik, którego gospodarstwo rolne przynosi zyski, zapłaciłby odpowiednią kwotę podatku zdrowotnego, a w przypadku braku dochodów – rolnik nie musiałby ponosić żadnych kosztów. Ministerstwo Zdrowia uważa, że takie rozwiązanie zapewniłoby większą elastyczność oraz uczciwość systemu, ponieważ podatek byłby uzależniony od rzeczywistych zarobków, a nie sztywnych stawek. Wówczas zamiast płacenia składki zdrowotnej rolnik płaciłby podatek zdrowotny proporcjonalny do jego dochodów. Założenia reformy składek obejmują:

- likwidację obecnych, niskich składek zdrowotnych osób ubezpieczonych w KRUS;
- wprowadzenie podatku zdrowotnego uzależnionego od realnych dochodów rolników;
- uniknięcie płatności w przypadku braku dochodów;
- ograniczenie nadużyć dzięki kontrolowaniu przychodów rolników przez państwo.

Mimo iż reforma ta budzi kontrowersje, to nie została całkowicie wykluczona. Nadal trwają rozważania nad wprowadzeniem zmian w opłatach ponoszonych na świadczenie opieki zdrowotnej przez środowisko rolnicze. Zmiany te miałyby na celu nie tylko dostosowanie systemu do rzeczywistości gospodarczej rolników, lecz także poprawienie sytuacji finansowej systemu ochrony zdrowia. Można sobie zadać pytanie, czy wprowadzenie podatku zdrowotnego pozwoliłoby na lepszą kontrolę państwa nad faktycznymi dochodami rolników, co ograniczyłoby nadużycia związane z obecnym systemem i czy najbogatsi producenci rolni nie powinni płacić składki zdrowotnej takiej, jaką płać przedsiębiorcy, co odniosłoby się do równości społecznej.

Niewątpliwie można się zgodzić z propozycją resortu zdrowia, że zmiany w tym zakresie są konieczne. W bardzo subiektywnej ocenie autorek artykułu wynikają one z dysproporcji w wysokości składek w odniesieniu do działalności rolniczej prowadzonej w działach specjalnych produkcji rolnej i w gospodarstwach rolnych o podobnej dochodowości, zwłaszcza tych o dużym areale. Powodem jest również brak minimalnego wymiaru składki dla rolników prowadzących działalność na gruntach, jak i brak określonej górnej granicy wymiaru składki, istotnej dla posiadaczy bardzo dużych gospodarstw rolnych. Przede wszystkim jednak dlatego, że dotowanie składki i tak symbolicznej (do 6 zł miesięcznie za osobę) dla większości osób podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu w KRUS z tytułu aktywności zawodowej, a tym samym i dla korzystających z ich ubezpieczenia członków ich rodzin, można oceniać jako społecznie niesprawiedliwe.

Podsumowanie

Nie sposób nie zgodzić się z propozycją resortu zdrowia, że zmiany w tym zakresie są konieczne. W bardzo subiektywnej ocenie autorek artykułu wynikają one z dysproporcji w wysokości składek w odniesieniu do działalności rolniczej prowadzonej w działach specjalnych produkcji rolnej i w gospodarstwach rolnych o podobnej dochodowości, zwłaszcza tych o dużym areale. Powodem jest także brak minimalnego wymiaru składki dla rolników prowadzących działalność na gruntach, jak również brak określonej górnej granicy wymiaru składki, istotnej dla posiadaczy bardzo dużych gospodarstw rolnych. Przede wszystkim jednak dlatego, że dotowanie składki i tak symbolicznej (do 6 zł miesięcznie za osobę) dla większości osób podlegających ubezpieczeniu zdrowotnemu w KRUS z tytułu aktywności zawodowej, a tym samym i dla korzystających z ich ubezpieczenia członków ich rodzin, można oceniać jako społecznie niesprawiedliwe.

Na podstawie przedstawionych faktów dostrzec zatem można pilną potrzebę interwencji państwa w sprawie systemu ubezpieczeń zdrowotnych, w zakresie wymiaru składek płaconych przez rolników.

Bibliografia

Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 grudnia 2017 r. w sprawie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników, ich domowników oraz osób pobierających emeryturę lub rentę rolniczą.

System teleinformatyczny nSIU, wersja 11.60.50.

Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 2025 poz. 197 ze zm.

Ustawa z 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, Dz. U. nr 28 poz. 153 ze zm.

Ustawa z 23 stycznia 2003 r. o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia, Dz. U. nr 45 poz. 391 ze zm.

Ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Dz. U. 2025 poz. 1461.

Ustawa z 13 stycznia 2012 r. o składkach na ubezpieczenie zdrowotne rolników za lata 2012 i 2016, Dz. U. 2012 poz. 123 ze zm.

Zarządzenie nr 17 Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z 10 kwietnia 2019 r. w sprawie wprowadzenia instrukcji techniczno-biurowej w zakresie wykonywania zadań dotyczących podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników i ubezpieczeniu zdrowotnemu oraz rozliczeń z tytułu składek na te ubezpieczenia.

Zarządzenie nr 33 Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z 20 grudnia 2024 r. w sprawie zasad rachunkowości.

otrzymano: 03.11.2025
zaakceptowano: 20.11.2025

